

Workshop 3

ІНСТИТУЦІЇ, ЩО СПРИЯЮТЬ ІНВЕСТИЦІЯМ

Семен ОСАДЕЦЬ ·
Михайло КЛАПКІВ

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Резюме. Розглянуто можливості страхування як інструменту впливу на інвестиційну політику. Проаналізовано механізм функціонування страхового захисту інвестицій від ризиків, які у найбільшій мірі проявляються у міжнародних економічних стосунках. Привернута увага до зарубіжного досвіду в галузі організації страхового захисту інвестиційної діяльності.

Ключові слова: фінансові ризики, іноземні інвестори, страхування інвестицій, страхування кредитів, страхування лізингу, фінансові гарантії.

Входження України в Європейський Союз, поряд з іншими важливими формами міжнародної співпраці, безумовно, повинно матеріалізуватися у взаємному обміні інвестиційними потоками. На відміну від обміну товарами, інвестиційні операції орієнтовані на тривалу перспективу. Крім цього, інвестиції здійснюють здебільшого на кредитній, поворотній основі. Вони не позбавлені такого характеру навіть і в тих випадках, коли їх проводять методом прямого фінансування окремих проектів. Адже кожен інвестор, вкладаючи кошти, в кінцевому рахунку очікує їх повернення — у формі прибутку чи дивідендів. Названі особливості інвестиційних операцій, здійснюваних, до того ж в умовах міжнародної співпраці, максималізують ризики їх успішного виконання. Давно підраховано, що тільки міжнародній торгівлі товарами загрожує більше 50-ти різноманітних ризиків, від яких експортер потребує страхового захисту. На сучасному етапі зовнішньоекономічна ситуація для України складається так, що важливішим для неї є отримання іноземних інвестицій, а отже, страховий механізм повинен бути налаштований на захист іноземних інвесторів. При цьому спеціалісти звертають увагу на високий рівень в Україні таких ризиків, які суттєво зменшують її інвестиційну привабливість: політичний, загальноекономічний, валютний, законодавчий, ліквідності, кастодіальний, реєстраційний, а також корупційний.

У широкому плані страхування інвестицій розглядають як страхування тих об'єктів,

Осадець Семен Степанович, докт. екон. наук, професор. Київський національний економічний університет, Україна. Тел. 446-32-93.

Клапків Михайло Семенович, канд. екон. наук, доцент. Тернопільська академія народного господарства, Україна. Тел. 43-23-24.

обладнання, інженерних мереж, які були збудовані, змонтовані або впроваджені у результаті реалізації інвестиційних проєктів. У випадку їх кредитування, кредити під інвестиційні засоби можуть отримувати як товарну, так і фінансову форму. У першому випадку кредиторами виступають виробники і продавці інвестиційних засобів, в другому — тільки фінансово-кредитні заклади. Як перші, так і другі, безумовно, зацікавлені у своєчасному поверненні виданих кредитів, що й становлять зміст страхового інтересу та реальну передумову для укладення страхового договору.

Таке страхування спрямоване, передусім, на захист інвесторів і продавців інвестиційних засобів від ризику неплатоспроможності їх клієнтів. Однак інвестиційний кредит, а особливо фінансовий, завжди оцінювали як малострахувальний через загрозу вищого ризику та меншої певності у поверненні такого кредиту. Тому приватні страховики, як правило, неохоче страхують фінансові кредити під постачання товарно-матеріальних цінностей інвестиційного призначення. З іншого боку, спеціалісти відзначають значно менший попит на страховий захист фінансових кредитів, що пояснюється, на їх думку, відчуттям самими банками трохи більшої небезпеки. Внаслідок цього банки проявляють більшу обережність і ненадійному, з їх точки зору, клієнтові кредит не видають. При кредитуванні в процесі товарних поставок такої лінії поведінки кредиторам дотримуватися значно важче.

Коли йдеться про страхування майнових цінностей інвестиційного призначення, то можна знайти багато спільного зі страхуванням майна від різноманітних ризиків. Однак, у вузькому розумінні, страхування інвестицій має свою специфіку, яка невідгідно відрізняє його від страхування майна. Ця специфіка проявляється у тому, що страхуванню підлягає безпосередньо сам інвестиційний процес, тобто лише процес фінансування та освоєння інвестицій (страхування будівельно-монтажних робіт, постачання та налагодження обладнання, страхування кредитних ресурсів, що спрямовуються на інвестиційний процес, які й складають предмет страхового захисту). У даному випадку страхування інвестицій не поширюється на вже завершені й здані об'єкти. Отже, специфіка управління інвестиційними ризиками при страхуванні інвестицій полягає в тому, що страхується не лише замовник, а й підрядник. Адже у підрядника теж може виникнути реальна потреба забезпечитися на випадок можливих претензій до нього з боку замовника. Так, страхування будівельно-монтажних робіт у Великобританії є обов'язковою умовою договору підряду.

Страхування інвестиційних ризиків передбачає, крім зазначених варіантів, також можливість захисту інвестора від ризиків, що виникають при конкурсному відборі (тендері) підрядників.

Важливою сферою страхування кредитів під інвестиційні засоби є страхування лізингового кредиту, який в Україні поки що в зародковій стадії. Навіть у Чехії та Угорщині лізингова частка перевищує 20-відсотковий рівень, а в Словенії — аж 32%. У Польщі в кінці 90-х років функціонувало понад 300 лізингових фірм, однак їх питома вага у загальному обігу інвестиційних засобів ще незначна — біля 5-6%. У структурі цих оборотів поки що домінують засоби автомобільного транспорту — 60%, машини та обладнання промислового призначення — біля 24%, офісна оргтехніка — 12%. Страхове обслуговування лізингових операцій здійснюють десятки страхових закладів.

Спеціалісти вважають, що відносини страхових закладів із лізинговими фірмами можуть проявлятися на двох рівнях: як страхування ризиків, пов'язаних із укладенням договорів лізингу, так і відносини, пов'язані із предметами лізингу.

Розширення інвестиційної діяльності у міждержавних економічних відносинах створило потребу їх страхового захисту від наслідків прояву фінансових, інвестиційних ризиків. З цією метою 12 квітня 1988 р. була створена «Багатостороння агенція з гарантій інвестицій» (БАГІ), або ж «Багатостороння Інвестиційна Страхова Агенція», яка функціонує у системі Світового Банку. Головним завданням БАГІ є надання гарантій інвесторам на випадок прояву ризиків втрати інвестицій внаслідок перевалу валюти, експропріації, війни, громадських безпорядків, невиконань умов контрактів. Важливим є те, що ще у 1992 р. до неї приєдналася Україна. Згідно зі статутом організації, інвестор може бути застрахованим, якщо він є резидентом країни — члена БАГІ, але не тієї, в якій мають бути зроблені капіталовкладення. Таким чином, страховим захистом БАГІ реально можуть

скористатися іноземні інвестори.

Світовий досвід свідчить, що крім тісної співпраці із міжнародними страховими інститутами, кожна країна відчуває потребу у власній національній системі страхового захисту, зокрема, інвестиційної діяльності. Спроби створення такої системи в Україні здійснюють уже давно. Так, ще статтею 15 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. страхування зовнішньоекономічних (у т.ч. інвестиційних) ризиків було вирішено передати спеціалізованому страховому акціонерному товариству, контрольний пакет акцій якого мав би належати уряду України. Прообразом такої потужної страхової компанії, заснованої з участю держави, могла стати «Корпорація страхування експортних кредитів», яку створив польський уряд у 1991 р. Вона сьогодні страхує експортні та імпорتنі операції, а також виступає кореспондентом багатьох страхових компаній, виконує маркетингові дослідження на користь своїх клієнтів.

Лише через сім років після першої спроби, Постановою Кабінету Міністрів України №1280 від 17 серпня 1998 р. «Про впровадження механізму страхування експортних та кредитних ризиків» були визначені засади функціонування спеціального фінансового формування, створеного як «Фонд страхових гарантій «Ексімстрах», його діяльність спрямована передусім на страхування зарубіжних інвестицій, які видають під урядові гарантії. Відповідно до статті 32 Закону України «Про страхування» вказаний Фонд формується шляхом добровільного об'єднання українських страховиків. За попередньою оцінкою спеціалістів, новостворений Фонд, з огляду на ряд об'єктивних причин та методологічних і організаційних недоліків, допущених при його заснуванні, не зможе зайняти на українському страховому ринку визначене йому місце. Суттєвим «вродженим» недоліком Фонду є наділення його членів — типових страхових компаній — невластивими для них повноваженнями з надання фінансових гарантій без відповідної компенсації їх витрат з боку державного бюджету. Саме тому через низьку ефективність Фонду, іноземні кредитні лінії, відкриті нещодавно для українських підприємців, і надалі обслуговуватимуть іноземні страхові компанії: «Гермес» — німецька, Ексімбанк — США і КОФАС — французька. Правда, на думку українських страхових спеціалістів, такий підхід іноземних кредиторів до страхування неповернення інвестиційних кредитів цілком міститься у руслі сучасної світової практики, згідно з якою іноземні інвестори надають безперечну перевагу в такому страхуванні своїм же страховикам, добре знаючи їх фінансові та технологічні можливості. Разом з тим, заснування в Україні при фінансовій підтримці уряду потужного спеціалізованого страхового закладу додало б іноземним інвесторам більше певності у їх діяльності на невідомому для них українському ринку.

Література

1. Зубарев В. Проблеми страхування експортно-імпорتنих ризиків // Финансовые услуги. — 1998. — №7-8. — С.8-10.
2. Іноземні кредитні лінії — українським бізнесменам // Україна-BUSINESS.- 1998. — №27.
3. Иванченко В. Риски и проблемы зарубежных инвесторов в Украине // Украина BUSINESS. — 1998. — №27.
4. Про впровадження механізму страхування експортних та кредитних ризиків. Постанова №1280 від 17 серпня 1998 року // Україна-BUSINESS. — 1998. — №35.
5. Турбина К., Адамчук Н. Комментарий к конвенции, утверждающей Многосторонне Инвестиционное Страхование Агентство // Страхование дело. — 1998. — №1. — С.46,47.
6. Хорин Л. Страхование зарубежных инвестиций — дорога к храму или на эшафот // Україна-BUSINESS. — 1998. — №37.
7. Wlazlo S. Wybrane problemy zwiazane z ubezpieczeniem mienia bedacego przedmiotem leasingu // Prawo Asekuracyjne. — 1997. — №3. — С.53-55.